

PRIKAZI IZ LITERATURE

M. Strzemski

Przyrodniczo-Rolnicza Bonitacja Gruntow Fornych prirodoznanstvena bonitacija oranica

Pulawy 1974, Sv. I i II. str. 846

Poznati poljski pedolog i iskusni boniter Odjela za pedologiju i kartografiju tala u Pulawyu prihvatio se golemog posla da dade historijski prikaz dosadanjih nastojanja znanstvenika evropskih i vanevropskih zemanja oko izgradnje sistema bonitacije poljoprivrednih površina (zemljišta). Interes za probleme bonitacije veoma je velik ne samo s gledišta katastra, već i hidromelioracije, komasacije, prostornog planiranja itd., no kao što se vidi iz ovog omašnog djela poljskog autora (prikazanog na 846 stranice), shvaćanja o metodama i principima bonitacije veoma su raznovrsna i neusklađena; sve do danas nema univerzalnog sistema koji bi bio prihvatljiv za sve bonitere odnosno za sve zemlje.

Historijski pregled sistema bonitacije od vremena kada su Grk Teofrast i Rimljanin Marcius Poncius Cato klasificirali tla po njihovoj proizvodnoj sposobnosti, pa sve do najnovijih multiplikacionih i dr. sistema (Storie, Strzemski) upoznaće nas s drugim nastojanjima istraživača, da pronađu jedan univerzalni, opće prihvatljivi princip klasifikacije poljoprivrednih površina. Već 784 bibliografska podatka upućuju nas na veliku aktivnost istraživača i na kompliciranost problema. Dugo je bilo neodređeno da li objekti bonitiranja trebaju biti tla (gleby) ili pak zemljišta (grunty) sa svim značajkama reljefa, klime, vegetacije, ekonomike itd.

Da bi olakšao sistematizaciju golemog broja šarolikih bonitacijskih sistema podijelio ih je na dvije skupine: a) po općem, aktualnom sadržaju i b) po metodama bonitacije.

Prva skupina obuhvaća kvalitativne, neposredne bonitacijske sisteme, koji polaze od svojstava tla bez obzira na uzgajane kulture ili pak tretiraju tla kao produkciona sredstva za pojedine kulture. Ovamo ubraja i kvalifikacijske sisteme bonitacije tala, prema njihovoj sposobnosti za uzgoj najvažnijih kulturnih biljaka, no bez obzira na stvarnu proizvodnu sposobnost tala.

Druga skupina uključuje i razvrstava sisteme prema metodama bonitacije na deduktivne i induktivne. Deduktivne se prakticiraju uglavnom u Vel. Britaniji, Sjed. Američkim Državama, Južnoafričkoj Repu-

blici, Australiji, Novom Zelandu, Egiptu Gani, Iranu i Japanu, a induktivni postupci u Kanadi, Portugalu, Italiji, Rumunjskoj, Bugarskoj i Švicarskoj. Autor upozorava posebice na značenje tzv. multiplikacijskog sistema osnivača kalifornijske bonitacijske škole R. E. Storie koja je prema preporuci FAO-a uvedena posljednje vrijeme u nekim zemljama Južne Amerike i Afrike. Autor prihvaća multiplikacijski sistem uz neke korekcije. Predlaže formulu sintetske bonitacije na osnovu jednadžbe $P = V \sqrt{ps \cdot pc \cdot pr \cdot pa}$, gdje P znači vrijednost sintetskog punktiranja (0—100 bodova), ps—bonitet. vrijednost tla (0—10), pc— bonitetsku vrijednost klime (0—10), pr— bonit. vr. reljefa (0—10) i pa— bonit. vrijednost dreniranosti tla (0—10). Na primjerima iz poljskih prilika autor ilustrira vrijednost odn. primjenljivost njegova sistema bonitacije zemljišta (gruntow). Ipak smatra da bi vrijednost P trebalo ev. multiplicirati s jednim empirijskim koeficijentom (agrotehničkim koeficijentom) koji uzima u obzir utjecaj agrotehničkih mjera na produktivnu sposobnost tla.

Monografija Strzemskeg o sistemima bonitacije oraničnih površina dobro će doći i našim boniterima, posebice u Hrvatskoj, gdje su u okviru Republičke geodetske uprave izdana nedavno »Privremena uputstva jedinstvene metode bonitiranja zemljišta SR Hrvatske«.

M. Gračanin

Škorić A., Filipovski G., Čirić M. — Klasifikacija tla Jugoslavije. Zagreb, 1973. (str. 63).

Klasifikacija tala su konvencija (dogovor) znanstvenika pedagoga. One se povremeno mijenjaju već prema količini stečenih iskustava i akumuliranih predmetnih spoznaja.

Nakon deset godina iza »Ohridskog prijedloga klasifikacije tala Jugoslavije« (1963. g.) izašla je nakon 10 godina nadopuna (popravak, revizija), klasifikacija tala Jugoslavije« (1973. g.). Kroz protekli period »Klasifikacija tala Jugoslavije« bila je stalno prisutna u raspravama i sastancima naših znanstvenika pedologa. Na »IV kongresu Jugoslavenskog društva za proučavanje biljaka« (Beograd, 1972), predložena je popravljena »Klasifikacija tala Jugoslavije«. Definitivni tekst je V komisija JDPZ u travnju 1973. g. usvojila štampana »Klasifikacija tala Jugoslavije«.

Štampani tekst je naša najnovija klasifikacija tala Jugoslavije. Najvredniji dio teksta je »Tabelarni pregled klasifikacije tala Jugoslavije«. U nekoliko manjih poglavlja iznesena su naša i strana iskustva u vezi klasifikacije tala uopće. Ostali dio teksta je zapravo tumačenje pojmova potrebnih u »Tabelaru«.

Autori razlikuju četiri razdjela (*divisio*) tala obzirom na karakter vlaženja i sastav voda kojima tlo navlažuje. Razdjeli u tabelaru su slijedeći: 1. *Atomorfna tla* — vlaženje se vrši atmosferskim oborinama; 2. *Hidromorfna tla* — vlaženje je dijela ili cijelog profila od stagnirajuće oborinskih voda; 4. *Halomorfna tla* (slatine) — vlaženje je preko podzemnih ili površinskih slanah i alkaliziranih voda; 5. *Subakvalna tla* — nastaju podvodnim prilikama (bara, jezera, i priobalnog područja).

Razdjeli se u ovoj »Klasifikaciji tala« dijele u klase tala, a ove u tipove, podtipove, varijetete i forme.

Predloženi prijedlog »Klasifikacije tala Jugoslavije« je bio u stalnoj žiži diskusija naših taksonomista pedologa ili na uvidu javnosti znanstvenog aktiva pedologa taksonomista i prema tome je i to stav »JDPZ«.

J. Kovačević

Dr Stanko Mirić, dr Stevan Reljin i inž. Milan Dunderov — Poljoprivreda i urbanizacija

Izdavač: Radnički univerzitet »Radivoj Čirpanov« Novi Sad, 1974, 165 stranica.

Studija se sastoji od predgovora, uvoda, petnaest dijelova sa više podtema, popisa korištene literature i predmetnog registra.

Poljoprivreda i urbanizacija veoma je krupan i aktualan problem. »Urbanističko planiranje u nas još nije preraslo u prostorno planiranje koje računa sa optimalnom upotrebom cijelog lokalnog, regionalnog, nacionalnog prostora, koje računa i sa seoskim prostorom, a ne samo užim gradskim prostorom. Socijalističko bi društvo moralo izgraditi vlastite modele urbanizacije i deagrarijacije, čije bi provođenje omogućilo humanizaciju života i u gradskim i u seoskim naseljima« (S. Šuvar: *Sociologija sela*, br. 35—36. Zagreb, 1972, str. 3—16.).

Prilikom izrade planskih projekcija, agrarni sociolozi i agrarni ekonomisti nužno rade zajednički. Naravno u to se uključuju i drugi specijalisti.

Navedenu studiju napisali su naši poznati agrarni ekonomisti i vrlo dobri poznavaoци poljoprivrede Vojvodine, gdje su problematiku tretirali s organizaciono-ekonomskog gledišta. Ostalo su predvidjeli za drugu fazu ispitivanja i modeliranja. Svrha ove studije je da doprinese da se razna pitanja ekonomike i organizacije poljoprivredne proizvodnje što je moguće više sagledaju radi razrade osnove za projektiranje kompleksnog razvoja privrede uz maksimalno uvažavanje zahtjeva poljoprivrede i poljoprivrednika.

U prvom dijelu studije pregledno su analizirani prirodni uvjeti proizvodnje, razvoj poljoprivrede Vojvodine u poslijeratnom periodu, iskorištavanje zemljišta u uvjetima navodnjavanja, razvoj prehrambene industrije, saobraćaja itd.

Data je iscrpna analiza tehničko-tehnološkog nivoa i mogućnosti racionalizacije poljoprivredne proizvodnje. Istaknute su neke najnovije tendencije u razvoju mehanizacije u biljnoj i stočarskoj proizvodnji. Naročito je detaljno obrađen problem — organizacije zemljišne teritorije u ratarstvu, voćarstvu i vinogradarstvu i u kombinaciji ratarstva i stočarstva. Posebno su razradili odnos mjesto rada i mjesta stanovanja u cilju racionalizacije poljoprivredne proizvodnje.

Objašnjen je pojam i najnovija gledanja na specijalizaciju poljoprivredne proizvodnje.

Opravdano je posvećena veća pažnja intenzivnosti poljoprivredne proizvodnje. Viša razina intenzivnosti može se postići naročito uvođenjem adekvatnijih sistema proizvodnje i promjenom strukture proizvodnje.

Posebno poglavlje posvećeno je problemu optimalne veličine poduzeća i njegovih organizacijskih jedinica kod različitih tipova proizvodnje.

Razmatra se problem integracije poljoprivrednih i industrijskih poduzeća horizontalne i vertikalne integracije i njezin utjecaj na rezultate proizvodnje kod raznih nivoa integracije.

Posebno se daje kratak prikaz stanja kooperacije i njen utjecaj na proizvodnju individualnih gospodarstava. Kooperacija je u Vojvodini za posljednjih 15 godina obuhvatila veliki broj gospodarstava i velike površine zemljišta i značajno utjecala na povećanje proizvodnje individualnih proizvođača.

Detaljno su prikazani rezultati proizvodnje društvenih poljoprivrednih gospodarstava Vojvodine u posljednjih 15 godina. Iznosi se ukupna proizvodnja i proizvodnja po jedinici kapaciteta u ratarstvu i stočarstvu. I pored ostvarenih značajnih rezultata konstatira se da neka poljoprivredna poduzeća imaju prilično nizak stupanj intenzivnosti i da nedovoljno koriste raspoložive kapacitete.

Makar je u studiji prikazana samo poljoprivreda i urbanizacija u Vojvodini, ona ipak predstavlja značajan doprinos teorijskom i praktičnom rješavanju problema urbanizacije.

Prikazana studija je koristan vodič svim našim stručnjacima i rukovodiocima, a može poslužiti i kao dopunska literatura na poljoprivrednim i ekonomskim fakultetima.

Đ. Dokmanović

INVESTICIJE U POLJOPRIVREDI

Dr Melanija Jevđović i saradnici

Efektuiranje investicija u poljoprivredi

Institut za ekonomiku poljoprivrede — Poljoprivredni fakultet u Novom Sadu, Novi Sad, 1974, latinica.

U ovoj studiji je, na primjeru Vojvodine, znanstveno obrađen najaktuelniji problem, ne samo naše agrarne politike, nego i naše ekonomske politike uopće: efekti investiranja u poljoprivredu u razdoblju od 1947. do 1970. godine i pogled u budućnost. Izradili su je: dr Melanija Jevđović, dr Jan Marko, dipl. inž. Liljana Vasić i dipl. inž. Đoko Lučić; nastavnici i asistenti Poljoprivredno-ekonomskog odsjeka Poljoprivrednog fakulteta u Novom Sadu.

Studija se sastoji od dva poglavlja, osam dijelova sa više podtema, zaključaka, popisa korištene literature i réziméa na engleskom i ruskom jeziku i, ima 148 stranica.

U uvodnom dijelu prikazana je metodologija izučavanja investicija u poljoprivredi, naročito matematsko-statistički modeli.

U poglavlju Investicije u poljoprivredi dana je najprije komparativna analiza investicija u poljoprivredi Vojvodine s ukupnim investicijama u poljoprivredu, u pojedinim razdobljima, po republikama i za Jugoslaviju, u cjelini. Vojvodina je dugo, zbog prirodnih svojstava, smatrana kao područje predodređeno za poljoprivredu, pa je investiranje, uglavnom, bilo u nju i orijentirano. Takva investiciona politika nužno se odrazila na materijalno-proizvodnu strukturu.

Ukupne privredne investicije Vojvodine od 1947. do 1969. godine iznose 177 milijardi dinara, odnosno 9,5 % ukupnih privrednih investicija u Jugoslaviji. Investicije po aktivnom stanovniku, u vremenu od 1947. do 1969. godine, iznose 50.193 dinara, što je manje od jugoslavenskog prosjeka (56.085 d). Dohodak po zaposlenom stanovniku u 1970. godini u Vojvodini iznosio je 34.315 dinara, što je također manje od jugoslavenskog prosjeka (37.060 dinara).

Investicije u poljoprivredu iznose, u vremenu od 1947. do 1970. godine, 7,1 milijardu d, odnosno 40,4 % ukupnih privrednih investicija Vojvodine. Učešće poljoprivrednih investicija u ukupnim privrednim investicijama Vojvodine znatno je veće nego u drugim područjima, a također od jugoslavenskog prosjeka (11,8 %). U Vojvodini je investirano po ha obradive površine prema tekućim cijenama 11,2 tisuće d, a prema stalnim 16,1 tisuća d. Investicije prema stalnim cijenama, realne, u posljednjem razdoblju (1965—1969), pokazuju tendenciju opadanja, što se vrlo negativno odražava na daljnji razvoj poljoprivrede. Zbog nedostatka sredstava za investiranje zaostaje modernizacija poljoprivrede i dalje proširenje kako zemljišnih tako i ostalih proizvodnih kapaciteta društvenih poljoprivrednih poduzeća. Proizvodnja zbog toga stagnira ili opada.

U ukupnim investicijama u poljoprivredu Vojvodine građevinski radovi učestvuju, u cijelom razdoblju od 1947 do 1959, sa 40,1 %, oprema sa 36,7 %, a ostalo sa 23,2 %. Od ukupnih investicija u poljoprivredu i ribarstvo u ispitivanom razdoblju kombinati su investirali 30 %, poljoprivredna dobra 14 %, zadruge 20 %.

Izučavajući sistem financiranja i izvore sredstava za investicije u poljoprivredi, autori su došli do vanredno značajnih zapažanja, na osnovu čega su iznijeli i važne poglede za budućnost.

Citiram najvažnije momente: »Poljoprivreda je u celom posleratnom periodu bila u nepovoljnom ekonomskom položaju. Cene njenih proizvoda su bile depresirane, što je u velikoj meri uticalo na njenu akumulativnost. Tome treba dodati i to da je ona dolazila često u težak položaj i usled elementarnih nepogoda. Vojvodina je posebno bila izložena čestim sušama, što se veoma negativno odražavalo na poslovne rezultate poljoprivrednih gazdinstava. Osim toga, društvena poljoprivredna gazdinstva bila su u stalnom razvoju. Proširivala su stalno svoje zemljišne površine i zbog toga su se pojavljivale potrebe za novim investicijama u opremu i izgradnju ostalih pratećih objekata. Sve je to negativno uticalo na njihovu akumulativnost. Društvena gazdinstva bila su upućena na pribavljanje sredstava iz kredita. Tuđa sredstva u financiranju investicija u periodu od 1964. do 1970. godine učestvovala su sa 56—73 %, mada je njihovo učešće u nekim ranijim godinama bilo i znatno veće. Tek se ukidanjem društvenih investicionih fondova učešće sredstava društvenih gazdinstava nešto povećava, ali to ne znači da su se značajno povećala njihova sredstva i u apsolutnom smislu. Relativno povećanje učešća je posledica, pre svega, smanjivanja sredstava iz kredita, a time i ukupnog obima investicija. . . Društvena sredstva, koja su ranije imala značajnu ulogu, postupno tu ulogu gube. Jedini izvori za finansiranje investicija ostaju sredstva radnih organizacija i sredstva banaka. Međutim, banke su nedovoljno zainteresovane za ulaganje svojih sredstava u poljoprivredu, a, osim toga, one su i u nemogućnosti da to čine, jer su to najčešće namenjeni oročeni depoziti iz drugih oblasti i grana. Depozita iz poljoprivrede u bankama ima malo, pa je i to jedan od razloga nedovoljne orijentacije bankarskih sredstava na investicije u poljoprivredi. . . Poljoprivredna proizvodnja se u mnogome razlikuje od proizvodnje u ostalim oblastima, posebno od proizvodnje u industriji. Dinamika poljoprivredne proizvodnje je takva da, po pravilu, duže traje, jer je vezana za biološke procese koji se i pored značajnih dostignuća u tehnologiji poljoprivredne proizvodnje bitno ne mogu skratiti. Te specifičnosti u poljoprivrednoj proizvodnji učinile su specifičnim i sam poljoprivredni kredit. On se mora davati na duži rok i uz nižu kamatnu stopu u neke grane poljoprivrede gde i sama ulaganja duže traju. . . Osnovni preduslov za osnivanje poljoprivredne proizvodnje je zemljište koje je nezamenljiv faktor proizvodnje. Posle završenih eksproprijacionih mera društvena poljoprivredna gazdinstva su svoj zemljišni fond uglavnom povećavala kupovinom zemljišta, sprovođenjem komasacije i privođenjem zemljišta kulturi. Zbog toga su ona, za razliku od drugih privrednih preduzeća, opterećena velikim ulaganjima u povećanje zemljišnog

fonda. Ona su zbog toga došla i u neravnopravan položaj u odnosu na preduzeća iz drugih grana, jer značajna sredstva moraju da ulažu u rešavanje svojinskih odnosa, u krajnjoj liniji, u neproizvodne svrhe. Iona-ko nedovoljna akumulacija smanjuje se ulaganjima u ove namene, ta-ko da gazdinstva ne raspolažu sredstvima za opremu i izgradnju drugih kapaciteta. . . Sve ovo ukazuje na specifičnosti finansiranja investicija u poljoprivredi, koje mora respektovati i poljoprivredni kredit. Rokovi otplate morali bi da budu duži nego za investicije u drugim oblastima i granama, a posebno bi morali da budu duži rokovi za kredite za kupo-vinu zemlje. Sličan se problem postavlja i u vezi sa kamatnim stopama. One bi trebalo da budu niže nego na ostale kredite. . . U proteklom pe-riodu te specifičnosti su ugiavnom respektovane. . . Ukidanjem ekonom-skih funkcija federacije i, posebno, ukidanjem društvenih investicionih fondova, pitanje izvora sredstava za finansiranje investicija u poljopri-vredi nije rešeno na odgovarajući način. Zbog toga se problem sredstava za finansiranje investicija u poljoprivredi ispoljio u veoma oštroj for-mi. . .

Sva navedena pitanja još su otvorena. . . Usled tih nerešenih pi-tanja u vezi sa financiranjem investicija u poljoprivredi se ispoljavaju alarmantni simptomi stagnacije, pa čak i smanjenja proizvodnje. Bilo je predloga da se sredstva, koja u vidu anuiteta pritiču iz otplate kredi-ta iz bivših investicionih fondova, ponovo na neki način vrate poljopri-vredi. . . Tim sredstvima raspolažu republike i pokrajine, pa je u njih-ovoj nadležnosti da se ona, eventualno, vrate poljoprivredi. Međutim, do-sadašnja praksa republika i pokrajina je pokazala da one nisu spremne na takva rešenja, već sredstvima bivših investicionih fondova, pa i oni-ma koji delom potiču iz poljoprivrede, rešavaju razne deficite. Svakako da se takvim načinom korišćenja tih sredstava neće naći rešenje za fi-nansiranje investicija u poljoprivredi. Bilo je predloga da se zemljišna renta, koju realizuju društvena poljoprivredna gazdinstva, upotrebi za kupovinu zemljišta. . . Predloženo rešenje bi, svakako, bilo najadekvat-nije.

Bilo je predloga da se ostvare uslovi i za veće korišćenje inostranih kredita za finansiranje investicija u poljoprivredi. Dosadašnji devizni režim to nije omogućavao. Poljoprivredi je relativno malo deviznih sredstava ostajalo da njima raspolaže, jer je imala najnižu retencionu kvotu, tako da poljoprivredna gazdinstva nisu bila sposobna da otpla-ćuju eventualne inostrane zajmove. Banke su upravo konvertovale ino-strane kredite u dinarska sredstva na veoma nepovoljan način za po-ljoprivredu, i preko dugoročnih zajmova za sredstva davala privrednim granama koje su raspolagale velikom retencionom kvotom, na primer, turizmu. U stvari, poljoprivreda je stavljena u položaj da jednokratnim plaćanjem dinarskim sredstvima dođe do nužne opreme, što je ionako njenu malu akumulaciju sasvim iscrpljivalo. Novi devizni režim morao bi da više respektuje potrebe poljoprivrede za dobijanje inostranih zajmova i da je za prihvatanje tih zajmova osposobi. . .

Agrarna politika mora imati i odgovarajuću materijalnu osnovu. Ona može biti realna ako se realizuju i određeni preduslovi za konstituisanje materijalnih prilika zasnovanih na odgovarajućim finansijskim sredstvima. U budžetima društveno-političkih zajednica nema više dopunskih sredstava za razvoj poljoprivrede. Problem proširene reprodukcije načelno se postavlja tako da njegovi nosioci treba da budu organizacije udruženog rada. Takvo načelo je, svakako, u skladu s našim razvojem i procesom deetatizacije proširene reprodukcije. Međutim, načelno se u poljoprivredi to neće ostvariti sve dok se ne izvrši i deetatizacija cena. Za sada cene poljoprivrednih proizvoda još određuju društveno-političke zajednice. Te cene nisu ekonomske već su dalje depresirane, tako se stvaraju stanja za prelivanje dohotka iz poljoprivrede u druge grane i oblasti. Društvena poljoprivredna gazdinstva u takvim stanjima ne mogu biti samostalni nosioci proširene reprodukcije. Zbog toga se ili mora naći rešenje, ili izgubljeni dohodak zbog depresivnih cena treba na neki način poljoprivredi vratiti, ili omogućiti poljoprivredi da samostalno formira ekonomske cene svojim proizvodima.

Kao posljedica investiranja u poljoprivredu konstituirali su se i odgovarajući faktori proizvodnje. Ukupna vrijednost osnovnih sredstava društvenih poduzeća iznosi 5 milijardi dinara, od čega na građevinske objekte otpada 38,1 %, na opremu 38 % i druge namjene 23,9 %. Po jednom radniku vrijednost osnovnih sredstava iznosila je u 1970. godini: u kombinatima 65,8 tisuća dinara, dobrima 59,8, seljačkim radnim zadrugama 57,3 i u poljoprivrednim zadrugama 49,9. Prosječna dotrajalost osnovnih sredstava iznosila je u 1970. godini 27,6 %. U ukupnim obrtnim sredstvima vlastita sredstva poljoprivrednih organizacija učestvuju samo s 32,2 %.

Vojvodina raspolaže s 2.151.599 ha ukupnih površina, od čega je u 1971. godini bilo 1.816.540 ha poljoprivrednog, a od toga 1.650.104 ha obradivog zemljišta. U društvenom sektoru nalazi se 721.277 ha poljoprivrednih površina, odnosno 39,7 % od ukupnih poljoprivrednih površina, od čega je 575.508 ha obradivo zemljište, odnosno 34,9 % od ukupnog obradivog. Na području Jugoslavije se od ukupnih obradivih površina u društvenom sektoru nalazi 14,8 %. U individualnom sektoru bilo je 1969. godine 284.000 gospodarstava s prosječnom veličinom 3,8 ha obradive površine.

Ispitujući efektivnost investicija sa stajališta društvene opravdanosti i opravdanosti s gledišta radnih organizacija prema granama poljoprivredne proizvodnje i prema kvalitetnim pokazateljima, autori su došli do vrlo brojnih korisnih podataka i zapažanja. Broj traktora je od 1957 do 1965. intenzivno rastao, od 1966. opada, smanjenje iznosi 28 %. Jedan razlog je promjena u veličinskoj strukturi. Međutim, slična je pojava i kod KS traktora. Slična su donekle kretanja i u broju kombajna.

U vinogradarstvu opada i površina i broj čokota i ukupna proizvodnja, i to znatno brže nego na području cijele Jugoslavije. Slično je i kod voćarstva.

Društvena poljoprivredna poduzeća Vojvodine sudjeluju u ukupnoj isporuci ove Pokrajine: mlijeka tržištu sa 78,18 %, goveđeg mesa 32,49 %, svinjskog mesa 33,42 %. Ukupan broj goveda i svinja, izražen u uvjetnim grlima, pokazuje tendenciju opadanja.

Za ocjenu efikasnosti investicija autori su koristili kao vrijednosne pokazatelje: dohodovnu stopu, stopu dobiti, kapitalni koeficijent, koeficijent efikasnosti osnovnih fondova i koeficijente rentabilnosti.

Dohodovna stopa je u poljoprivredi 16,31 %, u cijeloj privredi 17,8 %. To pokazuje da se poljoprivreda nalazi u inferiornijem položaju od ostalih oblasti i organa.

Stopa dobiti pokazuje da poljoprivredne organizacije izdvajaju malo iz dohotka za fondove. Kapitalni koeficijenti pokazuju da se uložena sredstva u poljoprivredi slabije efektuiraju nego u industriji i cijeloj privredi.

I koeficijent efikasnosti osnovnih sredstava ukazuje na to, da je u poljoprivredi efektuiranje slabije nego u ostalim oblastima. U poljoprivredi on iznosi, za razdoblje 1962—1970. godine, 0,30, a u ukupnoj privredi 0,34, a u industriji i rudarstvu 0,48.

Prema koeficijentima rentabilnosti poljoprivreda u cjelini ima vrlo nisku rentabilnost.

Studija završava slijedećom konstatacijom: »Na osnovu prikazanih kvalitetnih pokazatelja efektuiranja osnovnih i obrtnih fondova, odnosno investicija u užem i širem vidu, može se izvući zaključak, da su efekti investicija u poljoprivredi slabiji nego u drugim oblastima, posebno u poređenju sa industrijom i rudarstvom. Takvo efektuiranje čini poljoprivredu nesposobnom da samostalno, iz svojih sredstava, ostvaruje proširenu produkciju. Oni sasvim jasno upozoravaju na to, da je u sklopu agrarne politike neophodno preduzeti mere, koje će poljoprivredu dovesti u bolji ekonomski položaj. Problem cena je, svakako, od prioritetnog značaja, a i problem izvora dodatnih sredstava za proširenu produkciju u uslovima u kojima su sredstva poljoprivrede nedovoljna.

Stagniranje, pa, čak, i opadanje poljoprivredne proizvodnje, upozorava na to da su poljoprivredi potrebna znatno veća sredstva za investicije. Dotrajalost i ekonomska zastarjelost postojećih fondova zahtevaju modernizaciju koja se ne može izvesti samo iz amortizacije. Taj problem se još jasnije ispoljava kada se ima u vidu da je značajan deo amortizacije angažovan za otplatu dugova«.

Ovom studijom, znanstvena literatura iz područja ekonomike poljoprivrede, obogaćena je još jednom izuzetno korisnom publikacijom. Pisana sažetim i lakim stilom, usprkos neminovnom znatnom broju brojčanih podataka i više formula (matematsko-statističkih modela), osim krugu užih specijalista i, naročito, onima koji neposredno ili posredno doprinose kreiranju agrarne politike, zanimljiva je, i širem krugu čitalaca. Neophodna je i, kao pomoćni udžbenik, na poljoprivrednim i ekonomskim fakultetima.

N. Rapajić

Ritz J.: Hrvatski ili srpski i Hrvatski ili srpski i engleski poljoprivredni rječnik. Zagreb, 1973. (str. 419) Format B5.

U izdanju udžbenika i skripata Zagrebačkog sveučilišta »Universitas Studiorum Zagrabiensis« izašao je dvojezični stručni poljoprivredni rječnik: »Englesko-hrvatski ili srpski i Hrvatski ili srpski i engleski«. Ovo je drugo popravljeno izdanje stručnog poljoprivrednog rječnika. Suviše je napominjati o značenju ovakvog rječnika za naše prilike. Obično strani rječnici našega i engleskog i engleskog i našeg jezika su u pravilu namijenjeni književnosti, umjetnosti, humanističkim i srodnim naukama. U takvim rječnicima stručnih termina je vrlo malo za sve tehničke struke. Naročito to vrijedi za poljoprivredne pojmove.

Naši poljoprivredni stručnjaci i znanstvenici sviju poljoprivrednih smjerova (ratari, stočari itd.) upućeni su da prate najnovija dostignuća u časopisima i knjigama na stranim jezicima. Istini za volju ovo je najbrojnije i najvrijednije na engleskom jeziku, radi konstelacije sadanjih svjetskih prilika. Autor si je dao primjeren trud da je iz raznih engleskih poljoprivrednih specijalističkih rječnika uzeo termine za ovaj naš rječnik. Tako je pregledano engleski poljoprivrednoveterinarski, entomološki, pedološki i mnogi drugi.

Prvi dio rječnika: Englesko-hrvatski ili srpski« koristi se za praćenje engleske stručne ili znanstvene literature, a drugi dio: »Hrvatski ili srpski i engleski« za prijevode naših tekstova na engleski.

Ukratko govoreći naša stručna i znanstvena poljoprivredna javnost treba ovakvih rječnika i iz drugih jezika i za druge svrhe. Evo za sada imamo ovaj. Narudžbe se primaju pismeno s pouzecom: Skriptarnica Poljoprivrednog fakulteta, Zagreb, Šimunska cesta 25. Cijena 64 dinara.

J. Kovačević